

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

4-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Maxmudov Mansurjon Abdug'opporovich

TARIXIY ASARLAR VA ULARNI O'RGANISH: MILLIY ZIYOLILAR TOMONIDAN

OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR 12-17

Qurbonov Xurshid Raupovich

O'ZBEKISTONDAN JANUBIY URALGA SAFARBAR QILINGAN

"MEHNAT ARMIYACHILARI" VA ULARNING TA'MINOTI 18-22

Salayev Fazliddin Shamsiddin o'g'li

O'ZBEKISTONDA DEMOGRAFIYANING RIVOJLANISH TARIXI VA SHAKLLANISHI 23-28

Abbasov Behzod Baxtiyorovich

FARG'ONA OBLASTIDA TASHKIL QILINGAN XO'JALIKLARDA IJTIMOIIY

MUAMMOLAR VA KO'CHIRILGAN AHOLINING YANGI SHAROITGA MOSLASHISHI

(1946-1965)..... 29-35

Mirzaliyev Ulug'bek, Klichev Ulug'bek

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY ARXIVLAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

BORASIDAGI ISHLAR VA ISLOHOTLAR 36-39

Tursunova Gavhar Begmuradovna

ROSSIYA IMPERIYASINING SIRDARYO VILOYATIDA OLIB BORGAN

MA'MURIY-SIYOSIY BOSHQARUV TIZIMI

(XIX ASRNING IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARI) 40-50

Vaxobov Doston Abdumannob o'g'li

IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDA MAKTAB, TIBBIYOT VA SOG'LIQNI SAQLASH

XODIMLARINING G'ALABAGA QO'SHGAN HISSASI 51-54

Sodiqova Yulduzxon Maxamat qizi

O'ZBEKISTONDA MAKTAB TA'LIMINI ISLOH QILINISHI VA UNDAGI O'ZGARISHLAR

(1991-2024 yy)..... 55-59

Maxmudov Umrbek Baxtiyorovich

QUYI SIRDARYOBO'YI HUDUDLARIDA OLIB BORILGAN ARXEOLOGIK

TADQIQOTLAR VA ULARNING NATIJALARI 60-64

Yo'ldosheva Gulbahor Nuriddinovna

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'RTA UMUMTA'LIM MAKTEBLARINING

AHVOLI VA MODDIY – TEXNIKA BAZASINING MUSTAHKAMLANISHI

(QASHQADARYO VA SURXONDARYO VILOYATLARI MISOLIDA)..... 65-69

Mardiyeva Guzal Karimovna

XOTIN-QIZLARNING 1950-1980-YILLARDA SAMARQAND VILOYATI

ILM-FAN SOHASINI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNINI 70-75

Narziyev Rustambek Xaydarovich

HARAKATLAR STRATEGIYASIDA NOGIRONLIGI BOR YOSHLAR UCHUN

YARATILGAN IMKONIYATLAR 76-80

<i>Abdullayev Ilhomjon Ikromjonovich</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA NAMANGAN SHAHRINING IJTIMOIY-IQTISODIY HAYOTI	81-87
<i>Sodiqova Maxbubaxon Raxmonaliyevna</i> O'ZBEKISTONNING MILLIY HUNARMANDCHILIGI RIVOJIDA IPAKCHILIKNING O'RNI	88-92
<i>G'ulomjon Jumanazarovich Axmedov</i> O'ZBEKISTON TARIXIDA KONCHILIK ISHI VA METALLURGIYA RIVOJLANISHI	93-99

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Abdullayev Zafarbek Safibullayevich</i> BARQARORLIK REYTINGI ORQALI FISKAL INTIZOM VA BIZNES MUHITINI RAG'BATLANTIRISHNING O'ZBEKISTON TAJRIBASI	100-116
<i>Юлдашева Надира Викторовна</i> «ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ЗАКУПКИ ПОД КОНТРОЛЕМ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ УЗБЕКСКОЙ МОДЕЛИ МОНИТОРИНГА».....	117-123
<i>Maxsudov Sherzod Solijonovich</i> ERKIN IQTISODIY ZONALARDA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	124-128
<i>Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li</i> TURISTIK VA REKREATSION KLASTERNING MUVAFFAQIYATLI FAOLIYAT YURITISH TAMOYILLARINI TIZIMLASHTIRISH	129-135
<i>Xadimova Aziza Abdufattoyevna</i> SAMARQAND VILOYATINING DEMOGRAFIK O'ZGARISHLARI VA IQTISODIY RIVOJLANISHI.....	136-145
<i>Tashpulatov Giyos Toxirovich</i> XORIJYI BAHOLOVCHI TASHKILOTLAR REYTINGI VA RENKINGINI BAHOLASHDA KOMPLEKS YONDASHUVNING QO'LLANILISHI TAHLILI (ROSSIYADAGI BAHOLOVCHI TASHKILOTLAR MISOLIDA)	146-159
<i>Ulug'muradova Nodira Berdimuradovna</i> O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA INSON KAPITALINING TA'SIRI	160-164
<i>Tursunxodjayeva Shirin Zafar qizi</i> “QUTIDA RO'YXATGA OLISH” (SHELF-REGISTRATION) AMALIYOTINI JORIY ETISH	165-169

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Komilov Ro'zi Rabiyeovich</i> OILA BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MODDIY VA MA'NAViy OMILLARNING FALSAFIY TAHLILI	170-172
<i>Хакимов Эркин</i> ЗНАНИЕ ЛОГИКИ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ МЫШЛЕНИЯ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ	173-180
<i>Usmonova Laylo Raxmatullayevna</i> SHARQ FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI.....	181-185
<i>Karimov Yo'ldosh Ergashevich</i> TARIXNI SOXTALASHTIRISHNING TARIXIY TAFAKKURGA TA'SIRI MASALALARI	186-191

<i>Azzamxodjaeva Shaxnoza Saiddmatmabovna</i> О ЦЕЛИ И СОДЕРЖАНИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ЖИЗНИ, ДУХОВНОМ СОВЕРШЕНСТВЕ (ПО ПРОИЗВЕДЕНИЯМ АЛИШЕРА НАВАИ).....	192-195
<i>Rustamov Ramz Rizoqulovich</i> ZAMONAVIY IQTISODIY TARG'IBOT VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	197-204
<i>Evatov Salimjon</i> MARKAZIY OSIYODA TASAVVUFY TAFAKKUR RIVOJI: IX-XII ASRLAR MEROSI	205-209
<i>Turobov Yorqinjon Yoqub o'g'li</i> ISLOM TA'LIMOTIDA SIYOSAT VA HOKIMIYAT FALSAFASI	210-213
<i>Toshpulatov Odil Nodirovich</i> IJTIMOIY MUNOSABATLARDA AMORALIZM VA IMMORALIZMNI OLDINI OLISHDA MAVJUD ME'YORLARNING AHAMIYATI	214-217
<i>Kunisheva Nadira Julanovna</i> "IJTIMOIY BAG'RIKENGLIK" TUSHUNCHASINI TADQIQ ETISHNING ILMIY-NAZARIY MASALALARI	218-223
<i>Eshpulatov Inoyat</i> FAXRIDDIN ROZIY YASHAGAN DAVR: IJTIMOIY-SIYOSIY VAZIYAT VA MA'NAVIY MUHIT	224-231
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Nuniyazova Shaxlo Ulugbekovna</i> O'ZBEK ONOMASTIKASIDA GIDRONIMLARNING LINGVOMADANIY SHAKLLANISHI	232-236
<i>Алиева Эльвина Аметовна</i> ЛЕКСИЧЕСКИЙ И ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧЕСКИЙ ПОВТОРЫ С РАСПРОСТРАНЕНИЕМ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ОЧЕРКАХ М. ЦВЕТАЕВОЙ	237-243
<i>Usmanova Sevara</i> INGLIZ VA O'ZBEK TARIXIY ROMANLARIDA TARIXIY HAQIQAT VA BADIY TO'QIMA.....	244-251
<i>Ochilov Ulug'bek Sayfulloyevich</i> MAGIK REALIZMNING MADANIYAT VA ADABIYOTGA TA'SIRI	252-260
<i>Daminova Rahima Malikovna</i> ATOYI SHE'RIYATINING BADIY LATOFATI.....	261-266
<i>Yusupov Asror</i> PUBLITSISTIK MATNLARDA UCHROVCHI LINGVOKULTUROLOGIK BIRLIKLAR TARJIMASIGA LEKSIKOGRAFIK YONDASHUV	267-271
<i>Ruziyeva Nasiba Kenjayevna</i> VLADIMIR GEORGEVICH GAKNING TARJIMA MASALALARIGA DOIR TADQIQOTLARI	272-276
<i>Batirkhanova Madina Oybekovna</i> COMPONENT ANALYSIS OF SOMATIC PHRASEOLOGISMS IN ENGLISH FICTION.....	277-281
<i>Sirojiddinova Shakhribonu</i> THE FORMATION OF MYTHOLOGY AND THE INFLUENCING FACTORS.....	282-285

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Xodjiev Yunus Muxitdinovich

DAVLAT XIZMATLARI VA FUQAROLIK-HUQUQIY XIZMATLAR
TUSHUNCHASI HAMDA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 286-292

Wang Cong

RESEARCH ON LEGAL ISSUES OF PERSONAL INFORMATION PROTECTION 293-300

Лу Адук

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ И КЛАССИФИКАЦИИ ВИДОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 301-310

Abdurashidova Zarina Turg'un qizi

FUQAROSIZLIKKA QARSHI MUROSASIZLIK: HUQUQIY CHORALARNING
NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI 311-315

Axmatov Olimjon Odilovich

“KRIPTO-AKTIVLAR VA VALYUTA QIMMATLIKLARINI QONUNGA XILOF
RAVISHDA Olish, O'TKAZISH VA AYIRBOSHLASH: IQTISODIY, HUQUQIY
XAVF-XATARLAR VA ULARNING OLDINI Olishda SUN'IY INTELLEKTNING
O'RNI” 316-322

Xatamov To'liqin Tojiddinovich

KUCHLI TA'SIR QILUVCHI VA GIYOHVANDLIK VOSITALARINI YANGI
TURLARINI NOQONUNIY MUOMALASI BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNING
NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI 323-329

Kuchimova Shaxlo

VORISLIK HUQUQIDA MEROS MAJBURIYATI 330-337

O'rinova Dilshoda Adhamovna

OILAVIY ZO'RAVONLIK JINOYATINING KRIMINOLOGIK TAVSIFI
HAMDA USHBU TURDAGI JINOYATLARDAGI AYOLLAR JABRLANISHINI
OLDINI Olish BO'YICHA FARG'ONA TAJRIBASI 338-347

Geng Zhimin

RESEARCH ON THE INDEPENDENCE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT..... 348-351

Xidirov Mexroj Qilich o'g'li

ELEKTRON TO'LOV VOSITALARI ORQALI SODIR ETILADIGAN FIRIBGARLIK
JINOYATLARINING SABABLARI, ULARNING SODIR ETILISHIGA IMKON
BERUVCHI OMILLAR 352-357

Тулаганов Элмурод

ВОПРОСЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ 358-367

Bozorboyev Farruh, Boboxonov Akromxon

DASTLABKI TERGOV BOSQICHIDA PROTSESSUAL HARAKATLARNI
SODDALASHTIRISH: XOLIS INSTITUTI 368-374

Abbosov Mirsulton Mirsharof o'g'li

JINOYAT QONUNCHILIGIDA SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING
IJTIMOIY XAVFLILIGI 375-382

<i>Mamatov Islom Qosim o'g'li</i> DAVLAT XARIDLARI BILAN BOG'LIQ JINOYATLARNI FOSH ETISH USULLARI, AMALIYOTDAGI MUAMMOLAR VA TAKLIFLAR	383-392
<i>Kamilov Oybek</i> O'ZBEKISTONNING MIGRATSIYA SOHASIDA MINTAQAVIY TASHKILOTLAR VA XORIJIY DAVLATLAR BILAN HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	393-402
<i>Абборова Камола Саидмухторовна</i> ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО КОММЕРЧЕСКОГО АРБИТРАЖА НА ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ УЗБЕКИСТАНА: ПРОБЛЕМЫ, РЕШЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	403-410
<i>Ne'matova Muborak Odiljonovna</i> RAQAMLI FUQAROLIKNING MOHIYATI VA UNI SHAKLLANTIRISHGA OID DOLZARB MUAMMOLAR (O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	411-418
<i>Jabbarova Yulduz Ibrohim qizi</i> "HUQUQNI QO'LLASH AMALIYOTIGA SUN'IY INTELEKTNI INTEGRATSIYA QILISHNING AXLOQIY VA HUQUQIY MASALALARI"	419-427
<i>Agzamova Qizlarxon Baxtiyorovna</i> INSOFLI EGALLOVCHINING HUQUQIY MAQOMIGA OID AYRIM MASALALAR	428-432
<i>Shomirzayev Saxodulla, Sherkulov Azamat</i> VALYUTA QIMMATLIKLARINI BOJXONA CHEGARASIDAN OLIB O'TISH BILAN BOG'LIQ HUQUQBUZARLIKLARNI ANIQLASH VA JAVOBGARLIK ASOSLARI	433-441
<i>Jumanazarov Faxriddin Erkinovich</i> KONTRAFAKT MAHSULOTLAR KONTRABANDASI NATIJASIDA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI BUZILISHINING NAZARIY-HUQUQIY JIHATLARI	442-448
<i>Ergashev Sharifjon Shuhrat o'g'li</i> YASHIRIN IQTISODIYOTNING JAMIYAT IJTIMOY-IQTISODIY FAOLIYATIGA TA'SIRI VA UNGA QARSHI KURASHISHDA BOJXONA AUDITINING O'RNI	449-457
<i>Mansurov Arslon Askarovich</i> "IJTIMOIY DAVLAT" TAMOYILINING YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDAGI HUQUQIY MAQOMI VA XALQARO TAJRIBA BILAN TAQQOSLAMA TAHLILI	458-463
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> "JISMONIY MADANIYAT NAZARIYASI VA METODIKASI" FANIDAN NAZARIY MASHG'ULOTLARNI O'TKAZISH METODIKASI	464-470
<i>Yusubjanova Musharraf Tursunali qizi</i> EHTIMOLLAR NAZARIYASI VA MATEMATIK STATISTIKANI UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA O'QITISH: XORIJIY TAJRIBA VA ILMIY YONDASHUVLAR	471-475
<i>Fayzullayeva Gulchexra, Kurbonova Gulmira</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOLLABORATIV O'QUV MUHITINI LOYIHALASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH: INNOVATSION YONDASHUVLAR VA ISTIQBOLLAR	476-481

<i>Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich</i> ILMIY-TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINING MAZMUNI VA TARKIBIY TUZILISHI.....	482-485
<i>Mirsanova Moxira Xusniddin qizi</i> FANTASTIK IFODA SHAKLLARI VA UNING BADIYYATI	486-491
<i>Tursinova Zoxida Sharabidinovna</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA MAKTAB O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK MAHORATINI BAHOLASH MEKANIZMLARINING TAKOMILLASHUVIDA TA'LIM MENEJMENTINING O'RNI	492-496
<i>Раббимова Нодира Таштемировна</i> ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ИНФЕКЦИОННЫХ БОЛЕЗНЕЙ В ВУЗЕ	497-501

Received: 16 March 2025

Accepted: 5 April 2025

Published: 15 April 2025

Article / Original Paper

ELECTRONIC PAYMENT INSTRUMENTS FIRIBGARLIK THE CAUSES OF THEIR CRIMES, THE FACTORS THAT ENABLE THEM TO BE COMMITTED

Khidirov Mehroj Qilich o'glu,

Master's degree of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

Abstract. In this article and Causes of fraud crimes committed through lektron payment instruments, factors that allow them to be committed analyzed. In addition, Ensuring the protection of funds from bank plastic cards against criminal aggression, prevention of crimes in the field of information technology and information security Necessary measures of also outlined.

Keywords: Bank Eagles, Payment operators "HUMO", "UzCard", "VISA Master Card", Banks and payment organizations, "Face ID", electronic payment, mobile application.

ELEKTRON TO'LOV VOSITALARI ORQALI SODIR ETILADIGAN FIRIBGARLIK JINOYATLARINING SABABLARI, ULARNING SODIR ETILISHIGA IMKON BERUVCHI OMILLAR

Xidirov Mexroj Qilich o'g'li,

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi magistranti

E-mail: mexrojxidirov111@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada elektron to'lov vositalari orqali sodir etiladigan firibgarlik jinoyatlarining sabablari, ularning sodir etilishiga imkon beruvchi omillar tahlil etilgan. Bundan tashqari, bank plastik kartalarida mavjud bo'lgan pul mablag'larining jinoiy tajovuzlardan himoya qilishni ta'minlash, axborot texnologiyalari va axborot xavfsizligi sohasidagi jinoyatlarning oldini olishning zaruriya choralari ham bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Bank kartalar, "HUMO", "UzCard" to'lov operatorlari, "VISA Master Card", banklar va to'lov tashkilotlari, "Face ID", elektron to'lov, mobil ilova.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I4Y2025N55>

Jinoyat ishlari tahlili asosida o'zgalar mulkini kompyuter texnikasi vositasidan foydalanib, talon-toraj qilishning asosiy sabablari va ularga imkon bergan shart-sharoitlar o'rganilganda, ushbu turdagi jinoyatlarni sodir etuvchi shaxslar tomonidan ko'pgina hollarda jinoyatlarni sodir etish uchun qurol sifatida O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari va tashkilotlarining mobil ilovalar hamda dasturiy ta'minotlaridan foydalangan holda amalga oshirib kelayotganliklari aniqlangan.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari va tashkilotlarda mavjud mobil ilovalar hamda dasturiy ta'minotlarning himoya tizimini kuchaytirishga qaratilgan zaruriy choralar to'liq ko'rilmagan kelinmoqda.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, fuqarolarning bank plastik kartalarida mavjud bo'lgan pul mablag'larining jinoiy tajovuzlardan himoya qilishni ta'minlash, axborot texnologiyalari va axborot xavfsizligi sohasidagi jinoyatlarning oldini olish maqsadida

O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari hamda to'lov tashkilotlarida mavjud mobil ilovalar hamda dasturiy ta'minotni himoya qilish darajasini kuchaytirishga qaratilgan bir qator zaruriy choralarni ko'rishni talab etadi. Jumladan,

1. "HUMO", "UzCard" to'lov operatorlari, banklar va to'lov tashkilotlarining tizimi orqali bank plastik kartalari hamda virtual bank plastik kartalaridan amalga oshirilgan amaliyotlar tarixini Markaziy bank qoshida yagona tizimga birlashtirish (integratsiya) choralarni ko'rish;

2. "HUMO" to'lov operatoriga yuborilgan so'rov xatlariga ko'ra, "HUMO" tizimda ishlovchi bank plastik kartalari orqali kartadan kartaga pul o'tkazmalar (R2R) tarixi mavjud emasligi, ushbu ma'lumotlar to'lov tashkilotlarida saqlanishi ma'lum bo'lgan. "HUMO" tizimda ishlovchi bank plastik kartalari orqali kartadan kartaga pul o'tkazmalar (R2R) tarixini tizim serverlarida saqlash va ishlov berishga qaratilgan choralarni ko'rish;

3. Fuqaro o'zining mobil to'lov ilovasiga bog'langan kartasini boshqa to'lov ilovasiga bog'lashidan avval bank plastik karta egasini ogohlantiruvchi ovozli yozuvdan so'ng, akkauntni faollashtirish, to'lov o'tkazmasini tasdiqlash uchun tasdiqlash maxfiy kodni beruvchi qo'ng'iroqlarni amalga oshiruvchi xodim shtatlarini joriy etish yoki avtomatlashtirilgan tizimli choralarni ko'rish;

4. Mijoz o'zining bank plastik kartasini qo'shimcha mobil ilovaga bog'lamoqchi bo'lgan taqdirda, o'zining bank plastik kartasiga bog'langan telefon raqam orqali bank ma'lumotlar markaziga (Call centre) qo'ng'iroq qilib, o'zining identifikatsion ma'lumotlarini ma'lum qilganidan so'ng, bank xodimi barcha xavf-xatarlardan ogohlantirganidan keyin mijozga maxfiy kodini SMS xabarnoma orqali yuborish tartibini joriy qilish;

5. Mobil to'lov ilovalar orqali bank plastik kartadan pul o'tkazmalari (R2R), chet elda faoliyat yurituvchi mobil operatorlar, elektron hamyonlar va ijtimoiy tarmoqlar uchun to'lovlar hamda "VISA Master Card" to'lov tizimlarida ishlovchi bank plastik kartalariga to'lovlarni amalga oshirish uchun ruxsat beruvchi tasdiqlash kodlarini bank plastik karta egasiga har bir to'lov uchun alohida SMS xabarnomalarni yuborishni joriy etish hamda ushbu tasdiqlash kodlarini amal qilish muddatini 30 soniya etib belgilash (PAYME va OSON to'lov tashkilotlari misolida);

6. Mobil to'lov ilovalar orqali chet elda faoliyat yurituvchi tijorat banklar, mobil operatorlar, elektron hamyonlar, ijtimoiy tarmoqlar uchun to'lovlarni amalga oshirish vaqtida limit miqdorini belgilash va har bir amaliyot uchun alohida SMS xabarnomalarni yuborishni joriy etish hamda ushbu tasdiqlash kodlarini amal qilish muddatini 30 soniya etib belgilash;

7. Mobil to'lov ilovalari orqali amalga oshiruvchi tashkilotlarning yagona bir tizimga (Markaziy bank) ulab, IIV va uning quyi tizimlari murojaat qilgan taqdirda zudlik bilan ushbu tashkilotlar tomonidan jinoyat sodir etib masofadan fuqarolarning bank plastik kartalaridagi mablag'larini egallab olgan bank plastik kartalarga xizmat ko'rsatmaslik tartibini joriy etish hamda qora ro'yxatni shakllantirish (bu orqali fuqarolarning bank plastik kartalaridagi mablag'lar masofadan boshqarish imkoniyatini to'xtatishga sabab bo'ladi);

8. O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat yuritayotgan banklar va pul o'tkazmalarini amalga oshiruvchi mobil ilovalar chet el davlatlarida joylashgan bir nechta virtual xususiy tarmoqdagi (VPN) IP manzillarini aniqlashga mo'ljallangan dasturiy ta'minotlarni joriy etish hamda ushbu (VPN) IP manzillari orqali ilovalarda ishlashini to'xtatish yo'lga qo'yish;

9. Bank plastik kartalar yordamida pul o'tkazmalarni amalga oshiruvchi mobil to'lov ilovalarda akkaunt faollashtirilishida hamda virtual kartalarni amaliyotga chiqarish vaqtida mijozning telefon raqami, telefon apparatining IMEI kodi, IP-manzillar ro'yxati hamda foydalanuvchining geografik joylashuvi (geopozitsiya) to'g'risidagi ma'lumotlar to'liq mavjud bo'lgandagina to'lov ilovasini ishlashga ruxsat berilishi shart etib belgilash (MyUzCard to'lov tashkiloti misolida);

10. Mobil to'lov ilovalar orqali bank plastik kartadan pul o'tkazmalari (R2R), chet elda faoliyat yurituvchi mobil operatorlar, elektron hamyonlar va ijtimoiy tarmoqlar uchun to'lovlarni amalga oshirish vaqtida tajovuzlardan hamda g'ayriqonuniy xatti-harakatlarni aniqlash imkonini beruvchi avtomatlashtirilgan dasturiy tizimlarni (FROD) o'rnatish (OSON to'lov tashkiloti misolida);

11. O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat yuritayotgan banklar va pul o'tkazmalarini amalga oshiruvchi boshqa mobil ilovalarda mavjud akkauntlarni faollashtirish yoki qayta tiklash uchun ikki faktorli autentifikatsiya tizimini joriy etish;

12. O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat yuritayotgan banklar va pul o'tkazmalarini amalga oshiruvchi tashkilotlarda shubhali moliyaviy operatsiyalarni (konvertatsiya) aniqlashga qaratilgan tizimli dasturlarni joriy etish;

13. Mobil to'lov ilovalar orqali chet elda faoliyat yurituvchi tijorat banklar, mobil operatorlar, elektron hamyonlar, internet tarmog'idagi o'yinlar va ijtimoiy tarmoqlar uchun to'lovlarni amalga oshirish vaqtida akkauntning faoliyatni boshlagan vaqti hamda to'lov miqdorini inobatga olgan holda to'lovlarga ruxsat berish;

14. O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari, shuningdek, pul o'tkazmalarini amalga oshiruvchi tashkilotlarda axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarga qarshi kurashishda va sodir etilgan jinoyatlarni fosh etishda hamkorlikni kuchaytirish hamda amaliyotga tatbiq etish lozim.

Bundan tashqari, bank, to'lov tashkilotlari va to'lov operatorlariga nisbatan qo'zg'atilgan jinoyat ishlari doirasida, O'zbekiston Respublikasi IIV TQD Kiberxavfsizlik markazi va uning quyi tizimlari tomonidan O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari va tashkilotlarda mavjud mobil ilovalar hamda dasturiy ta'minotni himoya qilish darajasini kuchaytirishga qaratilgan zaruriy choralar ko'rilmagan taqdirda, Markaziy bankka banklar, to'lov operatorlari va tashkilotlarida mavjud mobil to'lov ilovalarini zaruriy choralar ko'rilgunga qadar vaqtinchalik ish faoliyatini to'xtatish bo'yicha taqdimnomalar kiritish tartibini joriy etishga qaratilgan huquqiy choralar qo'rishni talab etadi.

Kun sayin ushbu turdagi jinoyatlarning ko'payib borayotganligiga jinoyat sodir etishda jinoyatchiga qo'l kelayotgan va asosiy vosita bo'lib xizmat qilayotgan tijorat banklari hamda elektron to'lov tashkilotlarida tegishli **mobil ilovalari himoya tizimining yetarli darajada mustahkam emasligi**, ya'ni, mobil ilovalarda akkaunt rasmiylashtirilishida **"Face ID"** raqamli identifikatsiyadan o'tish mexanizmining mavjud emasligi sabab bo'lmoqda.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining 2021-yil 6-sentyabr kungi 20/5-son "Mijozlarni raqamli identifikatsiya qilish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi Qaroriga muvofiq, tijorat banklari va to'lov tashkilotlariga mijoz mobil ilovalaridan ro'yxatdan o'tishda **"Face ID"** raqamli identifikatsiyadan o'tish amaliyotini tatbiq etish ixtiyoriy ravishda etib belgilangan va qarorda bu tizim joriy etilishida Markaziy bank tomonidan moliyalashtirish nazarda tutilmagan. Bu turdagi jinoyatlarni sodir etishda

jinoyatchilarga asosiy vosita sifatida xizmat qilayotgan mobil ilovalarning xavfsizlik tizimini mustahkamlash uchun, tijorat banklari va elektron to'lovlarni amalga oshiruvchi tashkilotlarning mobil ilovalarida mijoz akkaunt rasmiylashtirayotganida O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki boshqaruvining 2021-yil 06-sentyabr kungi 20/5-son "Mijozlarni raqamli identifikatsiya qilish tartibi to'g'risida"gi nizomni tasdiqlash haqida"gi Qaroriga muvofiq, mijoz yuz qismining to'g'ridan va ikki yon tomonidan rasmini yuborish bilan "**Face ID**" tizimi orqali identifikatsiyadan o'tish hamda shaxsga doir ma'lumotlarni (*FISH, tug'ilgan sanasi*) to'liq kiritish amaliyotini tatbiq etish maqsadga muvofiqdir.

Bunda, ushbu amaliyotni amalga oshirish Markaziy bank tomonidan majburiy etib belgilab qo'yilishi lozim.

Shuningdek, Markaziy bankda alohida maxsus server ajratilib, mijozlar tomonidan yuborilgan rasmlar va shaxsga doir ma'lumotlarni (*mijozning FISH, tug'ilgan sanasi*) jamlash hamda yagona umumlashtirilgan shaxsga doir ma'lumotlar bazasini shakllantirish maqsadga muvofiq.

Kelgusida mijoz boshqa mobil ilovada akkaunt rasmiylashtirmoqchi bo'lganida takroran raqamli identifikatsiyadan o'tishi, bir kartadan boshqa kartaga pul o'tkazmalar amalga oshirmoqchi bo'lganda serverda mavjud shaxsga doir ma'lumotlari bilan solishtirish orqali uning aynanligi tasdiqlangan taqdirda ruxsat berilishi ham lozim.

Tijorat banklari va elektron to'lov tashkilotlarining mobil ilovalarida bir vaqtning o'zida bitta akkauntndan ikkita qurilmada foydalanilishini cheklab, begona abonent raqamini faollashtirishga yo'l qo'ymaslik.

Fikrimizcha, yuqorida ko'rsatilgan takliflarni amaliyotga joriy etilishi, ushbu turdagi jinoyatlarni issiq izidan fosh etishda va oldini olishda o'z samarasini ko'rsatadi.

Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda fuqarolarning bank plastik kartasidagi pul mablag'larini jinoiy yo'llar bilan o'zlashtirish jinoyatlarini sodir etayotgan shaxslar O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat yurituvchi to'lov tizimlaridan foydalangan holda fuqarolarning bank plastik kartasida bo'lgan pul mablag'larini bir nechta bank plastik kartalariga o'tkazib, jinoiy yo'l bilan olingan pul mablag'larini Rossiya Federatsiyasida ro'yxatga olingan "**QIWI**" xalqaro elektron pullarga o'tkazish yo'li bilan sodir etib, jinoiy harakatlarini yashirib kelmoqdalar.

Jinoyat ishlari tahlili asosida o'zgalar mulkini kompyuter texnikasi vositasidan foydalanib, talon-toroj qilishning asosiy sabablari va ularga imkon bergan shart-sharoitlar o'rganilganda, ushbu turdagi jinoyatlarni sodir etuvchi shaxslar tomonidan ko'pgina hollarda jinoyatlarni sodir etish uchun qurol sifatida O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari va tashkilotlarining mobil ilovalar hamda dasturiy ta'minotlaridan foydalangan holda amalga oshirib kelayotganliklari aniqlangan.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari va tashkilotlarda mavjud mobil ilovalar hamda dasturiy ta'minotni himoya qilish darajasini kuchaytirishga qaratilgan zaruriy choralar to'liq ko'rilmadan kelinmoqda.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, fuqarolarning bank plastik kartalarida mavjud bo'lgan pul mablag'larning jinoiy tajovuzlardan himoya qilishni ta'minlash, axborot texnologiyalari va axborot xavfsizligi sohasidagi jinoyatlarning oldini olish maqsadida O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari hamda to'lov tashkilotlarida mavjud mobil ilovalar va dasturiy ta'minotni himoya qilish darajasini

kuchaytirishga hamda to'lov tizimlari orqali mijoz qo'shimcha akkauntni faollashtirishda, mijozni **"Face ID"** raqamli identifikatsiyadan o'tish amaliyotini to'lov tashkilotlarga tatbiq etishni taqozo etmoqda.

Bu esa o'z navbatida,

- begona shaxslar tomonidan mobil ilova akkauntlariga kirish, akkauntga bog'langan bank plastik kartalaridagi pul mablag'larini noqonuniy tarzda o'zlashtirilishiga imkon qoldirmaydi,

- bank plastik kartani begona abonent raqamiga faollashtirilgan begona qurilmadagi begona mobil ilovaga bog'lab olinishining imkoni bo'lmaydi,

- begona shaxs tomonidan begona qurilma orqali mijozning mobil ilova akkauntiga kirishning imkoni bo'lmaydi.

Tahlillar, so'nggi paytlarda axborot texnologiyalaridan foydalangan holda sodir etilayotgan o'g'rilik va firibgarlik jinoyatlari soni yildan-yilga ortib borayotganligini ko'rsatmoqda.

Hisobotlarga ko'ra, 2022-yilning 6 oyi mobaynida axborot texnologiyalari yordamida sodir etilgan ijtimoiy xavfli qilmishdan 1608 ta jinoyatlar hisobga olinib, ulardan o'zlashtirish 65 tani, firibgarlik 701 tani, o'g'rilik 819 tani, axborotlashtirish qoidalarini buzish-2 tani, kompyuter axborotidan qonunga xilof ravishda foydalanish 1 tani, Kompyuter tizimidan, shuningdek, telekommunikatsiya tarmoqlaridan qonunga xilof ravishda (ruxsatsiz) foydalanish uchun maxsus vositalarni o'tkazish maqsadini ko'zlab tayyorlash yoxud o'tkazish va tarqatish jinoyati 8 tani tashkil etgan [1.].

Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda sodir etilayotgan jinoyatlar asosan quyidagi usullarda:

- fuqarolarning va yuridik shaxslarning ishonchiga kirib, bank plastik kartalari, xalqaro elektron hamyonlari hamda xalqaro pul o'tkazmalardagi hisob raqamlaridagi pul mablag'larini o'zlashtirish;

- banklarda mavjud serverlarga bo'lgan tashqi hujumlar orqali banklaridagi pul mablag'larini yashirin ravishda talon-taroj qilish;

- shaxs, uning hayotiga oid ma'lumotlarni internet yoki ijtimoiy tarmoqlarda tarqatib yuborish yo'li bilan sodir etilgan tovlamachiliklar;

- qimmatli qog'ozlar bozoridagi va internetdagi moliyaviy piramidalar bilan bog'liq firibgarliklar,

- internet tarmog'i orqali fuqarolarning shaxsiy va maxfiy ma'lumotlarini noqonuniy ravishda egallab olish, tuhmat, haqorat kabi jinoyatlar ortib bormoqda.

Bu turdagi jinoyat sodir etgan shaxslarni tezkorlik bilan aniqlash va jinoyatni issiq izidan fosh etishni talab etsa, amaliyotda bir qancha muammo hamda qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda. Jumladan,

- IIBB TQX tarkibida tashkil etilgan Axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarga qarshi kurashish boshqarmasida shaxsiy tarkib soni yetishmasligi;

- faoliyat ko'rsatayotgan banklar, to'lov operatorlari va tashkilotlarda mavjud mobil ilovalar hamda dasturiy ta'minotlarning himoya qilish darajasi yetarli emasligi;

- o'zgalar mulkini kompyuter texnikasi vositalaridan foydalanib talon-toroj qilish bilan bog'liq bo'lgan qilmishlarni to'g'ri malakalash uchun javobgarlik belgilangan, ammo Jinoyat kodeksi normalarini qo'llashda qiyinchiliklar mavjudligi;

Jinoyat kodeksning 168-moddasi (firibgarlik) 2-qismi “v” bandida “kompyuter texnikasi vositalaridan foydalanib sodir etilgan bo’lsa” belgisi, JKning 169-moddasi (o’g’rilik) 3-qismi “b” bandida esa, “kompyuter tizimiga ruxsatsiz kirib” og’irlashtiruvchi belgi mazmunan har xil keltirilganligi ham amaliyotda bunday jinoyatlarni to’g’ri malakalashda bir qator qiyinchiliklarni tug’dirmoqda.

Yuqoridagilarni inobatga olib, taklif etiladi:

- Hududiy ichki ishlar organlarida Axborot texnologiyalari bilan bog’liq jinoyatlarni tergov qilish bo’linmalarini tashkil etish;

Bunda, taklif etilayotgan markazda tergovchi yoki surishtiruvchilardan tashqari, bevosita ushbu yo’nalishda tahlilchi, ekspert-kriminalist va maxsus-texnik mutaxassis lavozimlari hamda dasturiy-apparat ta’minotini ham joriy etishni ko’zda tutish lozim.

- faoliyat ko’rsatayotgan banklar, to’lov operatorlari va to’lov tashkilotlarida mavjud mobil ilovalar hamda dasturiy ta’minotni himoya qilish darajasini kuchaytirishga qaratilgan zaruriy choralarni ko’rish;

- Jinoyat Kodeksiga o’zgalar mulkini kompyuter vositalaridan foydalanib talon-toroj qilish jinoyat tarkibi nuqtai nazaridan o’ziga xos xususiyatlari, ya’ni masofadan turib, internet tarmoqlari orqali to’siqsiz amalga oshirilishi va qisqa muddat ichida bir nechta qilmishni sodir etishi bilan tavsiflanishini inobatga olib, mazkur jinoiy qilmishlarni axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar deb nomlanuvchi bobda yagona moddaga birlashtirish va ushbu modda bilan javobgarlik belgilash.

So’zimizning so’ngida axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarning sodir etilishiga imkon berayotgan sabab hamda shart-sharoitlarning tahlil qilinishi, kelgusida jinoyatlarni barvaqt oldini olishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta’kidlamoqchimiz.

Qolaversa, jinoyatlarning sifatli fosh etilishi, ularga qarshi kurashish va bu kabi jinoyatlarni tergov qilishda ichki ishlar organlarining boshqa sohaviy xizmatlari bilan o’zaro hamkorligidan tashqari, boshqa vazirlik hamda idoralarning ushbu sohada ishlarni tashkil etishga mas’ul bo’lgan tarkibiy bo’linmalari bilan hamkorlikda ishlarni tashkil etilishiga ham e’tibor qaratish muhim. Zero, axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlarning sodir etilishi makon, zamon va davlat organlari bilan uzviy bog’liqlikda bo’lib, jinoyat sodir etgan shaxsni aniqlash, uning aybliligi va javobgarlikni muqarrarligini ta’minlash uchun zarur bo’lgan daliliy ahamiyatga ega bo’lgan ma’lumotlar manbasi, aynan u yoki bu vazirlik yoki idora tarkibiy bo’linmalarining elektron serverlarida saqlanadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. IIV huzuridagi Tergov departamentining 2022-yil 6 oylik hisoboti.
2. O’zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksi <https://lex.uz/mact/-111453>
3. <https://cbu.uz/uz/about/>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).